
ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ БАСКЕТБОЛУ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ЧИННИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЗБІРНОЇ ЛИТВИ)

Руслана Сушко

Аннотация. Проанализированы результаты выступлений баскетболистов сборной команды Литвы в чемпионатах Европы, мира и Олимпийских играх за период 1992–2015 гг. (после выхода страны из состава СССР). Показаны особенности многолетней подготовки игроков сборной команды Литвы в условиях глобализации спорта. Проанализированы особенности миграции перспективных спортсменов для качественной спортивной подготовки и их концентрации в лучших мировых центрах, а также высококвалифицированных спортсменов для получения возможности выступлений за ведущие европейские баскетбольные клубы, либо клубы НБА (США) и их концентрации в знаменитых профессиональных лигах мира. Установлено влияние факторов глобализации спорта высших достижений на многолетнюю подготовку и тенденции развития баскетбола.

Ключевые слова: баскетбол, глобализация, миграция, концентрация, достижения.

Abstract. The results of performances of basketball team of Lithuania at the European and World Championships and the Olympic Games in the period 2015 have been analyzed. (After the country's withdrawal from the USSR). The features of long-term preparation of Lithuanian team players under conditions of sports globalization have been shown. The features of talented athletes' migration for high-quality sports training and their concentration in the world's best centers, as well as elite athletes for the possibility of playing for top European basketball clubs, or those of NBA (USA) and their concentration in the well-known professional leagues of the world have been analyzed. The effect of globalization factors of elite sport on the long-term training and development trends of basketball have been established.

Keywords: basketball, globalization, migration, concentration, achievements.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники зазначають (О. Павленко [7], В. Платонов, Т. Єсентаєв [8]), що сучасний спорт є частиною суспільного життя і тому зазнає суттєвого впливу його чинників, зокрема спорт вищих досягнень підлягає глобалізації. Це виявляється у міграції спортсменів та їх концентрації в кращих світових центрах підготовки, професіоналізації та комерціалізації, політизації найбільш престижних міжнародних змагань (Олімпійські ігри, чемпіонати світу, Європи). Це впливає на розвиток баскетболу, одного з найбільш популярних видів спорту у світі. Змагання під егідою НБА та провідних європейських чемпіонатів збирають чисельні аудиторії вболівальників, що свідчить про постійно зростаючу зацікавленість широкого загалу. У цих умовах розвиток баскетболу характеризується високим рівнем конкуренції провідних команд на офіційних міжнародних змаганнях, підвищенням глядацького інтересу, яке зумовлено високою спортивною майстерністю провідних гравців. Це призводить до необхідності оптимізації багаторічної підготовки спортсменів, наукового пошуку нових, більш ефективних засобів і методів тренування, корек-

ції існуючих систем підготовки висококваліфікованих баскетболістів.

Необхідність оптимізації багаторічної підготовки баскетболістів високої кваліфікації детально викладено в роботах Е. Дорошенка [3], Ж. Козіної, В. Ягелло, М. Ягелло [4], В. Корягіна [6]. Дослідники зазначають, що, незважаючи на детальне та ґрунтовне вивчення цієї проблематики, актуальними залишаються питання індивідуалізації підготовки на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей спортсменів і впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на побудову процесу багаторічної підготовки та ефективність змагальної діяльності. Проблеми професіоналізації спорту вищих досягнень і шляхи вдосконалення його розвитку розглянуто на матеріалах інших видів спорту, наприклад, у дослідженнях О. Борисової [2] і О. Козлової [5].

Одним із найбільш актуальних питань є вивчення впливу чинників глобалізації спорту вищих досягнень на розвиток сучасного баскетболу. На особливу увагу дослідників заслуговують питання визначення впливу професіоналізації та комерціалізації, соціалізації та політизації змагань на систему багаторічної підготовки баскетболістів

Таблиця 1 – Спортивні результати національної чоловічої збірної команди Литви на офіційних міжнародних змаганнях (1992–2015 рр.), n = 21

Змагання	Рік і місце проведення	Спортивний результат, місце
Олімпійські ігри	1992, Барселона (Іспанія)	3-тє
Чемпіонат Європи	1995, Афіни (Греція)	2-ге
Олімпійські ігри	1996, Атланта (США)	3-тє
Чемпіонат Європи	1997, Барселона (Іспанія)	6-те
Чемпіонат світу	1998, Афіни (Греція)	7-ме
Чемпіонат Європи	1999, Париж (Франція)	5-те
Олімпійські ігри	2000, Сідней (Австралія)	3-тє
Чемпіонат Європи	2001, Стамбул (Туреччина)	11-те
Чемпіонат Європи	2003, Стокгольм, (Швеція)	1-ше
Олімпійські ігри	2004, Афіни (Греція)	4-те
Чемпіонат Європи	2005, Белград (Сербія та Чорногорія)	5-те
Чемпіонат світу	2006, Хамамацу (Японія)	7-ме
Чемпіонат Європи	2007, Мадрид (Іспанія)	3-тє
Олімпійські ігри	2008, Пекін (КНР)	4-те
Чемпіонат Європи	2009, Катовіце (Польща)	11-те
Чемпіонат світу	2010, Стамбул (Туреччина)	3-тє
Чемпіонат Європи	2011, в шести містах (Литва)	5-те
Олімпійські ігри	2012, Лондон (Велика Британія)	8-ме
Чемпіонат Європи	2013, Любляна (Словенія)	2-ге
Чемпіонат світу	2014, Мадрид, (Іспанія)	4-те
Чемпіонат Європи	2015, в чотирьох країнах (Франція, Хорватія, Німеччина, Латвія)	2-ге
Олімпійські ігри	2016, Ріо-де-Жанейро (Бразилія)	7-ме

високої кваліфікації. Також важливим є вивчення впливу міграції висококваліфікованих спортсменів та їх концентрації в кращих баскетбольних лігах світу для корекції та індивідуалізації підготовки на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей. Ці питання на сьогодні не отримали системного висвітлення у науковій літературі. Це свідчить про актуальність і своєчасність проведення наукових досліджень у даному напрямі.

Дослідження виконано згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту на 2016–2020 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту за темою: «Удосконалення змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у спортивних іграх» у відповідності з планом науково-дослідної роботи кафедри спортивних ігор Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Мета дослідження – визначити вплив чинників глобалізації спорту вищих досягнень на розвиток баскетболу (на прикладі національної чоловічої збірної команди Литви).

Методи дослідження: аналіз даних науково-методичної літератури і мережі Internet; передового педагогічного досвіду роботи тренерів з баскетболу, педагогічні спостереження; аналіз показників змагальної діяльності.

Результати дослідження та їх обговорення. У ході дослідження нами проаналізовано спортивні результати чоловічої збірної команди Литви з баскетболу на офіційних міжнародних змаганнях за період 1992–2015 рр. (чемпіонати Європи, світу, Олімпійські ігри) та дані спортивної кар'єри висококваліфікованих гравців, які брали безпосередню участь в 21 фінальному турнірі. За офіційними даними на 1 лютого 2016 р. в Литві проживає 2 884 840 осіб. З 1992 р. в країні відбуваються процеси депопуляції, викликані негативною динамікою чисельності населення і масовою міграцією за кордон. У 2013 р. природний приріст населення становив $-3,9\%$, а сальдо міграції $-5,7\%$ [10]. Скорочення в 2000–2013 рр. набуло найвищої в Європейському Союзі інтенсивності (до 30 тис. осіб щороку). Недавнє опитування соціологічної компанії «Baltijos tyrimai» показало, що більша половина молодих литовців хоче виїхати з країни. Загальний індекс еміграції не є катастрофічним: усього з країни хочуть виїхати 20 % населення. Набагато тривожніше виглядає кореляція з демографічною ситуацією: чим молодша вікова група, тим вищий у ній відсоток емігрантських настроїв. У середовищі молоді від 20 до 29 років виїхати з Литви хочуть 40 % – удвічі більше середнього показника. В наймолодшій віковій групі (15–19 років) свого майбутнього у своїй країні не бачить 56 % респондентів [9].

Іншими словами, абсолютна більшість громадян Литви, які вступають у доросле життя, зі своєю країною його не пов'язують. На тлі представленої статистики, викликані економічними і соціальними негараздами, котрі не минули жодну країну, традиційно улюблений вид спорту – баскетбол, може пішатись своїми досягненнями (табл. 1).

Зазначимо, що після виходу з Радянського Союзу і отримання можливості виступати самостійною командою, захищаючи кольори своєї країни, спостерігається певний спад виступу литовських баскетболістів на Олімпійських іграх. Склад учасників баскетбольного турніру на Іграх Олімпіад – 12 команд, а умовою кваліфікації для європейських команд є вдалий виступ у фінальній частині чемпіонату Європи. Саме тому мрія навіть участі в фінальному турнірі Ігор чотириріччя для спортсменів часто є недосяжною, а національна чоловіча збірна команда Литви з баскетболу не пропустила жодних змагань Олімпійських ігор за період 1992–2016 рр. і являє собою дивовижний феномен досягнень, враховуючи кількість населення в країні.

Для світової баскетбольної спільноти змагання на олімпійському турнірі є основними і найпрестижнішими, але навіть участь у фіналі чемпіонату світу з баскетболу для кар'єри будь-якого спортсмена є особистим і командним успіхом. Демонструючи на чемпіонатах світу високу ефективність змагальної діяльності та стабільність спортивних результатів, національна чоловіча збірна команда Литви досягла вражаючих показників (див. табл. 1). Для країни з кількістю населення менше 3 млн осіб це значне досягнення. Для порівняння наведемо показники кількості населення в країнах, чії національні збірні команди з баскетболу були переможцями та призерами чемпіонатів світу [1] (табл. 2).

Відомо, що вдалі виступи команд на чемпіонатах Європи обумовлені не тільки якісною науково обґрунтованою підготовкою, це високоефективна змагальна діяльність, коли гравці демонструють у повному обсязі свій таланти, найкращий рівень техніко-тактичної, фізичної і психологічної підготовленості; тренерський склад – досвідченість, інтуїцію в грамотному прийнятті рішень і знання; лікарський штаб – кваліфікацію, а адміністративний корпус команди створює необхідні умови для повноцінної підготовки. Після вдалих виступів і злетів, практично кожна команда відчуває значні спади досягнень через звичайні проблеми: ротацію гравців і тренерів, омолодження складу, травматизм, політичні, економічні та фінансові ситуації в країнах.

Для українського баскетболу суттєву роль у формуванні складу відіграє мотиваційна складова – патріотизм перестав набувати значення, якому відповідає це слово, а тиск на гравця з боку федерації за допомогою санкцій не призводить до очікуваного і бажаного результату. Перераховані труднощі вдається з високим ступенем успішності оминати національній чоловічій збірній команді Литви, яка з 1995 р. не пропустила жодного фінального турніру чемпіонату Європи, щоразу долаючи кваліфікаційні раунди відбору. Вона має яскраві традиційні успіхи з часів далекої історії участі в європейських першостях, виборовши без поразок золоті медалі у 1937 р. в Ризі і 1939 р. в Каунасі, але утримуватись на провідних позиціях чемпіонатів Європи протягом останніх 20 років є надзвичайно складним завданням. Дані, наведені в таблиці 1, свідчать, що на континентальних першостях національна чоловіча збірна команда Литви є практично постійним фаворитом: у 2013 і 2015 рр. вона впевнено виборола срібні нагороди. Крім того, на чемпіонаті світу 2014 р. в грі за третє місце лише двома очками поступилася збірній команді Франції. Отже, констатуємо наявність певного «феномену» – за невеликої чисельності населення національна збірна команда Литви протягом тривалого часу демонструє високі та

Таблиця 2 – Показники кількості населення провідних баскетбольних країн–переможців та призерів чемпіонатів світу

Фінальний турнір, рік	Країна	Кількість населення, млн. осіб
1998	Югославія Росія США	понад 10 близько 145 близько 280
2006	Іспанія Греція США	понад 40 понад 11 понад 290
2010	США Туреччина Литва	понад 308 понад 72,5 близько 2,8
2014	США Сербія Франція	близько 310 близько 7,5 близько 66

стабільні результати на офіційних міжнародних змаганнях найвищого рівня.

Аналіз багаторічної підготовки і результатів змагальної діяльності баскетболістів національної чоловічої збірної команди Литви дозволив виявити ряд особливостей, які, на наш погляд, сприяють їхнім ефективним виступам і свідчать про високий розвиток цього виду спорту в країні.

У Вікіпедії [1] наведено дані баскетболістів – представників національної чоловічої збірної команди Литви (41 особа). Дослідження їхньої спортивної кар'єри протягом багаторічної підготовки дозволило сформулювати такі висновки: вісім спортсменів мають подвійне громадянство (з них один – Литва–Австралія, сім – Литва–США); сім, крім успішної кар'єри гравця, реалізували себе як тренери професійних баскетбольних клубів. Крім цього, 11 баскетболістів отримали вищу освіту в коледжах США, ще п'ять перебували на драфті в Національній баскетбольній асоціації (США), але не були обрані жодним клубом, 11 реалізували свій потенціал в НБА (США). Вагомим здобутком є те, що шість баскетболістів з цього переліку – вихованці спортивної школи, заснованої легендарним литовським і радянським баскетболістом Арвідасом Сабонісом. Всі гравці, без винятку, отримали значний, за кількістю сезонів, досвід гри за провідні європейські баскетбольні клуби.

Чоловіча збірна команда Литви – діючий срібний призер чемпіонату Європи-2015 з баскетболу – представлена гравцями 1980–1996 років народження (середній вік 27,7 року; зріст – у межах 180–211 см (середній зріст – 2 м)). Склад команди сформовано переважно з гравців двох провідних команд національного чемпіонату: п'ять представників «Жальгіріс» (Каунас) і два – «Ліетувос Рітас» (Вільнюс). П'ять баскетболістів виступають за зарубіжні клуби: два – в найсильнішому європейському чемпіонаті – в Іспанії, один – у Росії, один – у Канаді та один – у США. Наймо-

лодші гравці команди Йонас Валанчюнас (23 роки) – визнаний лідер збірної Литви, обраний на фінальному турнірі чемпіонату Європи 2015 р. до символічної п'ятірки найкращих гравців – грає за «Торонто Репторс», професійний баскетбольний клуб з канадського міста Торонто, виступає в Атлантичному дивізіоні Східної конференції Національної баскетбольної асоціації (НБА); Домантас Сабоніс (19 років), син легендарного Арвідаса Сабоніса, грає за університетську команду «Гонзага Бульдогс» – в першому баскетбольному чоловічому дивізіоні NCAA (штат Вашингтон, конференція Західного Узбережжя). Крім 21-річного Лукаса Лекавічюса, всі гравці національної збірної команди Литви мають досвід виступу за європейські клубні команди. З дванадцяти діючих віце-чемпіонів Європи шість баскетболістів мають досвід тренувальної та змагальної практики в США.

Висновки:

1. На розвиток баскетболу в сучасному світі активно впливають чинники глобалізації спорту вищих досягнень, які пов'язані з:

– міграцією молодих спортсменів з метою пройти якісну спортивну підготовку та їх концентрацією в кращих світових центрах підготовки;

– міграцією висококваліфікованих спортсменів із метою отримання можливості виступати за кращі європейські баскетбольні клуби або клуби НБА (США) та їх концентрації в кращих професійних лігах світу.

2. Феномен литовського баскетболу дозволяє констатувати необхідність оптимізації системи багаторічної підготовки баскетболістів високої кваліфікації, яка пов'язана з чинниками глобалізації спорту вищих досягнень – міграції молодих спортсменів та їх концентрації у кращих світових центрах підготовки і кращих професійних баскетбольних лігах відповідно.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі ґрунтуються на необхідності вивчення впливу сучасних чинників глобалізації спорту вищих досягнень на процес багаторічної підготовки баскетболістів високої кваліфікації з метою корекції їхнього тренувального процесу, розробки принципово нових підходів до комплектування національних збірних команд та професійних клубних команд, розробки регламентних норм проведення змагань національного рівня із залученням висококваліфікованих баскетболістів із-за кордону.

Література

1. Борисова О. Теннис: история и современность / О. Борисова // Педагогика, психология і медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. – 2012. – № 11. – С. 119–124.
2. Вікіпедія. Код доступу: <https://uk.wikipedia.org/>
3. Дорошенко Э. Показатели технико-тактической деятельности как фактор управления подготовкой баскетболистов высокой квалификации / Э. Дорошенко // Наука в олимп. спорте. – 2014. – № 1. – С. 17–22.
4. Козина Ж. Система закономерностей индивидуальной динамики эффективности соревновательных действий спортсменов в игровых видах спорта / Ж. Козина, В. Ягелло, М. Ягелло // Педагогика, психология і медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. – 2012. – № 11. – С. 43–50.
5. Козлова Е. Направления исследования проблемы подготовки спортсменов высокой квалификации в условиях профессионализации (на примере легкой атлетики) / Е. Козлова // Педагогика, психология і медико-біол. пробл. фіз. виховання і спорту: зб. наук. праць / за ред. С. С. Єрмакова. – 2011. – № 12. – С. 42–45.
6. Корягин В. М. Структура и содержание технической и физической подготовки баскетболистов / В. М. Корягин // Наука і освіта. – 2013. – № 4. – С. 136–138.
7. Павленко Ю. Организационно-методологические основы научно-методического обеспечения подготовки спортсменов / Ю. Павленко // Наука в олимп. спорте. – 2015. – № 2. – С. 10–18.
8. Платонов В. Организационно-управленческие модели подготовки спортсменов высокой квалификации в условиях политизации и коммерциализации олимпийского спорта / В. Платонов, Т. Есентаев // Наука в олимп. спорте. – 2015. – № 2. – С. 19–26.
9. Через 50 лет население Литвы сократится на 24 %: Lenta.ru, 28.08.2008. Код доступу: <http://ru.delfi.lt/news/live/id=18335122>.
10. Report on the 2011 populations and housing census of the republic of Lithuania: Statistics Lithuania, 2013. – 54 s.

Literature

1. Borisova O. Tennis: history and modernity / O. Borisova // Pedagogika, psichologiya i medico-biologicheskiye problem fizicheskogo vospitaniya i sporta. – 2012. – N 11. – P. 119–124.
2. Wikipedia. Access code: <https://uk.wikipedia.org/>

3. *Doroshenko E.* Technico-tactical activity indices as the factor for managing elite basketball players' preparation / E. Doroshenko // *Nauka v Olimpiyskom sporte.* – 2014. – N 1. – P. 17–22.
4. *Kozina Z.* System of regularities of individual dynamics of athletes' competitive action efficiency in playing sports events / Z. Kozina, W. Jagello, M. Jagello // *Pedagogika, psykhologiya i medico-biologicheskiye problem fizicheskogo vospitaniya i sporta.* – 2012. – N 11. – P. 43–50.
5. *Kozlova E.* Directions of studying the issue of elite athlete preparation under conditions of professionalization (by the example of track and field) / E. Kozlova // *Pedagogika, psykhologiya i medico-biologicheskiye problem fizicheskogo vospitaniya i sporta.* – 2011. – N 12. – P. 42–45.
6. *Koryagin V. M.* Structure and content of technical and physical preparation of basketball players / V. M. Koryagin // *Nauka i osvita.* – 2013. – N 4. – P. 136–138.
7. *Pavlenko Y.* Organizational and methodological bases of scientific support of athletes / Y. Pavlenko // *Nauka v Olimpiyskom sporte.* – 2015. – N 2. – P. 10–18.
8. *Platonov V.* Organizational-management models of elite athlete preparation under conditions of the Olympic sport politisation and commercialization / V. Platonov, T. Esentayev // *Nauka v Olimpiyskom sporte.* – 2015. – N 2. – P. 19–26.
9. *Population of Lithuania will decrease by 24% in 50 years: Lenta.ru, 28.08.2008.* Access code: <http://ru.delfi.lt/news/live/id=18335122>.
10. *Report on the 2011 populations and housing census of the republic of Lithuania: Statistics Lithuania, 2013.* – 54 s.

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ
rskarlet@ukr.net

Надійшла 20.04.2016